
Е-ДЕКЛАРУВАННЯ В УКРАЇНІ – ЛІКИ ВІД КОРУПЦІЇ ЧИ ІЛЮЗІЯ?

Піняшко М.М.,

2 курс, юридичний факультет,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Корупція в умовах сучасності стала чинником, який реально загрожує справедливій та добросовісній реалізації конституційних прав кожної людини, нормальному функціонуванню суспільства, національній безпеці та конституційному ладу України в цілому. Надзвичайно високий рівень корупції в Україні визнано не тільки вітчизняними та зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, а й навіть представниками вищих органів вико-

навчої та законодавчої влади. Це явище негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну та правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Коруптовані дії все більше витісняють правові та, що найбільш небезпечно, з аномалії перетворюються фактично на поведінку, яка вважається адекватною або подекуди й необхідною. У зв'язку із такими реаліями з'являється потреба боротьби із самою корупцією, а також із наслідками, до яких вона призводить.

Ще у 2014 році з Європейською комісією було підписано угоду про відкритість роботи держслужбовців. Згідно з положеннями, передбаченими угодою, основною метою було створення системи декларування доходів і майна держслужбовців, що уможливило б ліквідувати корупційні порушення у відповідній сфері. Однак протягом тривалого відрізка часу істотних зрушень не прослідковувалося, що виявляло відсутність бажання тогочасної влади імплементувати обіцяні положення до національного законодавства. Зрештою, вплив громадськості змусив у жовтні 2014 року Верховну Раду прийняти ряд законів для боротьби проти корупції. Серед таких був і закон, який передбачав введення електронного декларування майна та видатків осіб, які працюють у сфері державного апарату. Наразі основним актом щодо боротьби з корупцією в національному законодавстві є саме закон України «Про запобігання корупції».

Системний аналіз положень закону дозволяє стверджувати, що е-декларуванням є подача відповідних документів особами, які є суб'єктами декларування, що відображають майна у власності та доходи суб'єктів декларування, а також членів їх сімей¹. Наприклад, до осіб, котрі мають заповнювати е-декларації належать:

- 1) Президент України
- 2) Голова Верховної Ради України
- 3) Голова Служби безпеки України
- 4) Генеральний прокурор
- 5) Народні депутати
- 6) Депутати місцевих рад
- 7) Державні службовці
- 8) Посадові особи місцевого самоврядування
- 9) Військові посадові особи ЗСУ
- 10) Інші особи, передбачені законом України «Про запобігання корупції»

¹ ЗУ «Про запобігання корупції» : за станом на 30.03.2017

При заповненні електронної декларації, вносяться відомості щодо:

- об'єкти нерухомості
- об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти, не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку
- цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року
- цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, вексели
- інші корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї
- юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї¹
- фінансові зобов'язання, у тому числі отримані кредити, позики

Ідеологія технічного рішення виписана таким чином, що посадовець на робочому чи будь-якому комп'ютеризованому місці заповнює деталізовану онлайн-форму, відомості з якої автоматично потрапляють в єдину базу даних та стають публічно доступними (за виключенням персональних даних особи).¹ Система сама з'єднується з тематичними держреєстрами та базами даних та порівнює задеклароване із фактично наявним. У разі невідповідності, посадовця попросять уточнити розбіжності. У разі відмови чи факту наведення недостовірних відомостей, компетентні органи починають кримінальне провадження.

Хоча розв'язок ситуації по суті не є надто складним, законодавець штучно створює ускладнення шляхом невідповідного введення самого механізму декларування – процедура без належної перевірки та сертифікації. Крім того, відсутність явно суворих покарань щодо корупційних злочинів. З огляду на об'єктивні реалії варто зауважити, що було б співмірно застосовувати завищені санкції з метою викорінення таких злочинів. Більше того, має бути розроблений чіткий механізм притягнення порушників до відповідальності. Перелік положень, котрі необхідно покращити можна продовжити. Однак часто здається, що проблема корупції та механізмів боротьби – це надто політизована сфера управління.

Глава Центру протидії корупції В. Шабунін вважає, що нинішній склад парламенту просто не здатний проводити нормальні реформи,

¹ Беззуб І. Впровадження електронного декларування доходів держпосадовців в Україні [Електронний ресурс]/ І.Беззуб // . – режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?Itemid=350&catid=8&id=2051:vprovadzhenya-elektronnogo-deklaruvannya-dokhodiv-derzhposadovtsiv&option=com_content&view=article.

оскільки народні депутати коаліції розмінюють безвізовий режим на безпеку своїх корупційних доходів. За кілька днів до запуску системи електронного декларування, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації заявила про неготовність апаратно-програмного комплексу збирання та зберігання електронних декларацій, яке розробила ТОВ «Міранда» на замовлення Програми розвитку ООН, та відмовилася його атестувати. Зрештою, до старту системи технічні перепони подолати так і не вдалося, тож систему НАЗК запустила несертифікованою, аби вкластися у терміни.¹

Незадоволені прийнятим Законом і міжнародне співтовариство. Посол Європейського Союзу Я. Томбінський розкритикував ухвалений Верховною Радою законопроект, який на рік скасовує кримінальну відповідальність за неправдиве декларування.² Ухвалений законопроект про електронне декларування викликав розчарування і не відповідає зобов'язанням України у сфері боротьби з корупцією. Тому Україні слід негайно вжити заходів для встановлення ефективної системи декларування доходів та забезпечення нормальної роботи НАЗК, заявив глава представництва ЄС в Україні. Слід зазначити, що в Україні є значна кількість противників самої ідеї електронного декларування доходів держпосадовців, які роблять все для зволікання процесу його упровадження. Головна ставка робиться не тільки на зволікання створення дієвого НАЗК, а й використовують можливість конституційного подання з питань відповідності Конституції України законів. Так, 48 народних депутатів ВР (переважно представники опозиції) надіслали до Конституційного Суду подання щодо відповідності низки положень закону «Про запобігання корупції» Основному закону. Парламентарі вважають, що статті цього нормативного акта порушують конституційні принципи верховенства права, заборони втручання в особисте життя і непоширення конфіденційної інформації. У конституційному поданні наголошується, що «фактично дозволяється збір, зберігання і поширення інформації про членів сім'ї декларанта». Таким чином, у

¹ Гришко Л. Електронне декларування : фікція для міжнародних партнерів? [Електронний ресурс] / Л.Гришко// . – 15.08.2016. - режим доступу: <http://www.dw.com/uk/електронне-декларування-фікція-для-міжнародних-партнерів/a-19475598>.

² Беззуб І. Впровадження електронного декларування доходів держпосадовців в Україні [Електронний ресурс]/ І.Беззуб // . – режим доступу: http://nbuvip.gov.ua/index.php?Itemid=350&catid=8&id=2051:vprovadzhenya-elektronnogo-deklaruvannya-dokhodiv-derzhposadovtsiv&option=com_content&view=article.

відкритому доступі може виявитися реєстраційний номер облікової картки платника податків, дати народження, номера паспортів членів сім'ї декларанта, місце його проживання, що, на думку авторів подання, «дозволяє необмеженому колу осіб незаконно використовувати, поширювати і розпоряджатися інформацією конфіденційного характеру».

У 2005 року у справі *Wuruch v. Poland* Європейський суд з прав людини відхилив скаргу члена місцевої ради в Польщі, який відмовився подати свою майнову декларацію, стверджуючи, що визначений законодавством обов'язок розкривати деталі його фінансового та майнового стану порушував статтю 8 Європейської конвенції про права людини. Суд постановив, що вимога подати декларацію та її публікація онлайн дійсно були втручанням у право на повагу до приватного життя, але таке втручання було обґрунтованим, а широкий обсяг інформації, яка мала подаватися згідно із законом, не був надмірно обтяжливим: «Європейський суд з прав людини також схвалив оприлюднення та інтернет-доступ до декларацій, вважаючи, що «широка громадськість має правомірний інтерес в тому, щоб пересвідчитися, що місцева політика є прозорою, а інтернет-доступ до декларацій робить доступ до такої інформації дієвим та простим.»¹

Країни мають різний підхід до оприлюднення. В деяких публікують усю декларацію (окрім деякої інформації, такої як ідентифікаційний номер чи дата народження). Інші зберігають конфіденційність деяких категорій. В частині країн декларації посадових осіб високого рівня оприлюднюються, а декларації службовців низького рівня залишаються конфіденційними. У Німеччині незалежно від того, чи це держслужбовець, чи будь-яка інша фізична особа, річна декларація подається лише в окремих, визначених законодавством випадках (наприклад, йдеться про отримання доходів із різних джерел, отримання працівником одночасно субсидій чи інших видів допомоги від держави, про осіб, які мають утриманців і можуть зменшувати базу оподаткування тощо). Яскравим прикладом того, як має повноцінно відбуватися електронне декларування доходів чиновників, є Естонія.² Естонський досвід у запровадженні електронного урядування переймає більшість країн Європи. В цій державі 90% податкових деклара-

¹ Д.Котляр, Л.Поп Як декларують майно держслужбовці у різних країнах світу. Чи є Україна особливою? [Електронний ресурс] /Д.Котляр, Л.Поп // Європейська правда. – 26.09.2016. – режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7054986/>

² Декларативне декларування [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://depcontrol.org/deklarativne-deklaruvannya/>

цій подається в електронному вигляді, а перевіркою їх достовірності займається моніторинговий орган.

Отже, на даному етапі розвитку держави у зв'язку із об'єктивними фактами можна стверджувати, що національне законодавство в частині протидії корупції переживає не найкращі часи, бо значний перелік положень вимагає уточнень, а ще більший – встановлення мінімальних правил регулювання. З метою посилення боротьби з корупцією доцільно було б виконання наступних дій:

- проведення сертифікації системи е-декларування
- розробка поетапного та чітко визначеного механізму притягнення особи до відповідальності, за яким мало б місце реальне настання правових наслідків
- запровадження програм залучення громадськості у сферу контролювання проведення е-декларування
- створення окремого органу, який допомагав би посадовим особам проводити е-декларування, що усувало б подання перекрученої або часткової інформації.

Науковий керівник: Школик А.М., кандидат юридичних наук, доцент.